

СПОЉНО-ТРГОВИНСКА И ДЕВИЗНА ПОЛИТИКА У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА СР ЈУГОСЛАВИЈЕ

РЕЗИМЕ

Има доста веома убедљивих разлога због којих сипрашегја веће укључивања Југославије у међународне економске шокове нема алтернативу. Такав избор је не само оидредељење за одговарајућу спољно-економску политику, већ идредставља и conditio sine qua non брже и успешније идризводног развоја. У овом раду се наводе аргументи који доказују идправносћ шоог оидредељења, али и они које могу да идшежу они који би се шооме суидроидставили. Поред , у шоом конидексиду, основног идравца либерализовања спољно-економских шокова, једнако важно је и вођење корекцине девизне полиидике. То сшога шоо се Југославија деценијама суочава са озбиљним идлаидно-билансним дефициидима који у шој мери засидурно неће моћи да се финансирају из идосидраних кредитида. Коначно, сшровођење шакве сшрашегје у целини неће бииди могуће без идврашка на међународно финансијско идржидије и без адекватне иддршке макроекономске полиидике чији су, по нашем мишењу, корекцини модалидеиди у раду даиди.

1. ИЗВОЗНА ПРОМОЦИЈА И ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА УВОЗА - СТРАТЕШКО ОПРЕДЕЉЕЊЕ

Југословенска привреда се по много чему налази на прекретници. Њена вишегодишња изолација са једне стране и вишедеценијски аутаркични развој са друге, довели су је до стања у коме је карактеришу значајне структурне диспропорције које умањују динамичке и квалитативне перформансе њеног развоја. Ти квалитативи су, разуме се, значајно апострофирани због погубних последица НАТО агресије. Ако се томе дода и то да Југославија у процесима транзиције озбиљно заостаје са бившим социјалистичким земљама, више је него очита незавидна позиција њене привреде. Ти квалитативи су, разуме се, значајно апострофирани због погубних последица НАТО агресије.

Посматрано са становишта међународних економских односа, оцењује се да политика бржег привредног раста и квалитетнијег развоја мора да се заснива на изразитој извозној оријентацији. Шта више, такав стратешки избор, који се у последње време најчешће назива “политиком извозне промоције”, представља не само императив реструктурирања привреде, већ и *conditio sine qua* поп макроекономске стабилности. У основи спровођења такве оријентације налази се логика узрочно-последичног ланца : висок увоз постављен на либералним основама - брз привредни раст који је праћен (и условљен) адекватним структурним променама - знатно већи и, како по робној, тако и по регионалној структури, квалитетнији извоз.

Оцењује се да међу професионалним економистима постоји сагласност да алтернативе таквом избору нема. То стога што се његов антипод - “политика увозне супституције” - у пракси земаља сличних СРЈ показала као лош, па и погубан избор, тако да би таква оријентација засигурно довела до акцелерације дегресионе спирале : мањи увоз, оптерећен високом заштитом - нижи привредни раст и неквалитетнији развој - мањи извоз - “натегнуто” испуњавање обавеза према иностраним кредиторима, а по цену мање потрошње у земљи и пада стандарда и, у целини, све нижи рејтинг земље у међународним компарацијама по свим релевантним макроекономским показатељима.

Разуме се да промоција извозно оријентисаних сектора не значи и потпуно искључивање активности на увозној супституцији. Међутим, интензитет и значај ових других би морао да буде неупоредиво мањи. Њихов равноправан третман, што би подразумевало развој на два паралелна и једнака колосека је немогућ, ако ни због чег другог, а оно због евидентне чињенице да ће домаћа акумулација (чак и увећана за очекивани прилив иностраних средстава) бити скромна и лимитирана за улагање у један, а камоли у оба таргетирана сектора.

Поред наведених аргумената, треба имати у виду и чињеницу да су Србија и Црна Гора пре растурања СФРЈ око 40% свог друштвеног производа испоручивале бившим југословенским републикама и да су више од тога од њих набављале. Ако се томе дода још око 1/5 друштвеног производа

колико је увожено и извожено, произилази закључак да би и задржавање пре рата достигнутог степена југословенске отворености према свету захтевало да око 60% њеног друштвеног производа буде усмерено у иностранство и да се, имајући у виду платно-билансна ограничења, приближно иста вредност увози.

Међународна искуства показују да је за релативно мале земље толики удео спољно-трговинске размене у друштвеном производу императив бржег и квалитетнијег привредног развоја. Компарирање сличних земаља убедљиво доказује да непоштовање тог каузалитета неминовно доводи до субоптималних, па и знатно лошијих резултата.

Посматрано са тог становишта, кретања у спољнотрговинској размени у последње две године никако се не могу оценити задовољавајућим, иако се могу правдати познатим екстерним ограничењима, и актуелним, и још више прошлим, у смислу непроцењивих штета које су санкције међународне заједнице и агресија НАТО нанеле домаћој привреди. Поређења ради, у 1998. години (1999. годину је из познатих разлога илузорно узимати као репер) извоз СРЈ био је око 2,5 пута мањи од извоза Србије и Црне Горе у 1987. години (за коју се оцењује да је последња у којој се међурепубличка размена одвијала у регуларним условима), а чак око 6 пута мањи уколико би се рачунале и испоруке бившим југословенским републикама. Истовремено, ниво увоза готово да се није променио, иако би његова вредност била око 3 пута мања уколико би се обухватиле и набавке из бивших југословенских република. Као резултат тога, исказани дефицит СРЈ у трговинском билансу био је 1998. године за више од 10 пута већи од разлике увоза и извоза Србије и Црне Горе у 1987. години. Додуше, посматрано са становишта структуре извоза (разуме се на знатно нижој равни дефинисаној апсолутним износима), изостајање сарадње са бившим југословенским републикама, изузев са Македонијом, делимично је супституисано пласманом на инострана тржишта. То, међутим, не важи и за увоз, будући да су анализе његове структуре показале да је само мањи део набавки из бивших југословенских република надомешћен из иностранства.

Структура извоза и даље је неповољна, јер доминирају производи ниже фазе прераде (сврстани у сектору 6 Стандардне

међународне трговинске класификације - производи сврстани по материјалу) на које се односи 2/5 целокупног робног извоза СРЈ. Тако се међу десет водећих извозних одсека истичу пет из сектора 6 СМТК (обојени метали, гвожђе и челик, производи од плуте и дрвета, предиво и тканине и производи од каучука). При том су обојени метали и гвожђе и челик учествовали са око 1/4 у укупном југословенском извозу, док је - супротно - значај неких традиционално извозно оријентисаних производа (као што је нпр. одећа - мање од 4% укупног извоза) био знатно испод реално могућег. Регионална структура извоза такође није повољна, будући да је још увек мање од 1/2 усмерено у развијене земље,

Из свега наведеног, јасно је да спровођењу стратегије извозне промоције треба приступити одмах и без оклевања. У том смислу, потребно је спровести неколико група активности. Како су оне међусобно комплементарне, неопходно је да се обезбеди њихова синхронизованост и целовитост, јер би изостајање резултата у једној од њих озбиљно довело у питање реализацију целокупног концепта.

Висока и временом растућа либерализација увоза представља неопходан предуслов и један од кључних сегмената политике извозне промоције из више разлога, а што је и теоријски доказано, и у пракси многих сличних земаља потврђено (нпр. Литваније, Естоније, Мађарске). Пре свега, привреда Југославије је у међународним размерама мала, тако да би јој рестриктивни увозни режим засигурно нанео штете. Са друге стране, у случају Југославије је чак и после дугогодишње изолације и исцрпљености привреде, регистрована не баш занемарљива вредност интра-индустријске трговине, тј. истовременог извоза и увоза диференцираних производа, дакле оних који су блиски, али не и потпуни супститути. Такав облик трговине је, по правилу, карактеристичан за више развијене земље и креатори њихове економске политике настоје да је интензивирају, будући да су користи од ње веће у односу на оне које потичу од конвенционалне. Ефикасан начин да се то постигне је отклањање било каквих препрека, како на извозној, тако и на увозној страни. Оно што у југословенском случају охрабрује је да је да је интра-индустријска трговина највећим делом исказана управо код оних производа у којима она неспорно има компаративне предности, тако да би

либерализација увоза довела не само до његовог увећања, већ би резултирала и у интензивирању извоза. Трећи моменат који иде у прилог либерализацији увоза је да је домаће тржиште значајно деформисано због присуства најразличитијих монополских дисторзија. У том погледу, веће отварање привреде према свету омогућило би да се те тржишне несавршености ублаже, тако да би политика либерализације увоза представљала допуну антимонополској политици.

Чак и када либерализација увоза не би представљала опредељење креатора развојне и економске политике, Југославија би на то била принуђена из најмање два разлога. Први је да ће она морати да тражи пријем у Светску трговинску организацију, што подразумева преузимање обавеза да учини све оно што су чланице ГАТТ-а урадиле током завршних преговора у оквиру Уругвајске рунде, а што, у основном, значи: да снизи просечно царинско оптерећење, да размени концесије, да изврши "тарификацију" ванцаринских дајбина, тј. да их претвори у царински еквивалент и да квантитативна ограничења задржи само у мери колико је то неопходно за одржање прихватљивог стања и платном билансу. Такође, мораће да се обавезе да ће са таквом политиком да настави и у будућности, пре свега у домену даљег снижавања царина, у етапама и према динамици како је то предвиђено Споразумом о оснивању СТО.

Други (екстерни) разлог који је упућује на либерализацију увоза произилази из чињенице да ће она морати да се врати у међународне финансијске институције, како би реорганизовала свој спољни дуг. Најважнији корак у томе је повратак у чланство ММФ-а и Светске банке и постизање повољних финансијских аранжмана. У домену спољно-трговинске политике, добро је познато да је један од критеријума извршења на којима те две институције инсистирају управо либерализација увоза. Нереално би било очекивати да би из било ког разлога оне од тог свог уобичајеног захтева одступиле.

2. ДЕВИЗНА ПОЛИТИКА

Једнако важан део трговинске политике представља политика унапређења извоза (политика активне заштите). Ако

се има у виду да од обезбеђења извозних прихода зависи и остваривање задовољавајућег увоза као предуслова привредног развоја, онда она може да се третира и као важнији сегмент политике економских односа са иностранством. Актуелно стање у тој области није задовољавајуће. У 1998. години 2/5 укупног извоза Србије било је сконцентрисано у производима чији извоз није премашивао 5 милиона долара. Та уситњеност извоза недвосмислено показује да не постоји јасно осмишљена стратегија извозне промоције. Што је још горе, извршена анализа "трошкова домаћих ресурса", која представља стандардну методологију Светске банке за израчунавање користи од извоза, показује да извоз Србије у значајном броју случајева нема своју економску оправданост. Резултат који је највише поражавајући је да приходи Србије од извоза остварени у 1998. години у вредности од близу 600 мил. долара (1/3 укупног извоза) нису били довољни ни за покриће материјалних трошкова. Насупрот томе, двоструко мањи извоз (непуних 300 милиона долара) имао је своју пуну економску оправданост.

Имајући у виду са једне стране незавидну позицију извозне привреде, а са друге чињеницу да су извозно пропулзивни сектори идентификовани и да је њихово даље праћење могуће и потребно, поставља се питање избора инструмената њиховог подстицања. Често предлагано одобравање извозних субвенција није добро решење јер је, осим у ретким случајевима, изричито забрањено правилима Светске трговинске организације. Подстицање производње је инструмент који је могуће применити, али уз озбиљан ризик да се наруши монетарна стабилност - или директно кроз повећану новчану емисију, или индиректно кроз попуњавање фискалног гепа, уколико би се спроводило кроз пореске олакшице.

Преостаје један, и то најефикаснији инструмент обезбеђења међународне конкурентности домаће привреде и подстицања њеног извоза: девизни курс. То питање је можда најзначајнија неуралгична тачка економске политике Југославије, а самим тим и предмет највећих неслагања међу академским економистима. Многи од њих истичу у први план питање реалности девизног курса и опортуност одржања политике у коме он има улогу номиналног сидра. То утолико пре што су последњих година исказани изузетно високи дефицити у платном билансу, при чему он није био оптерећен

ни одливом капитала по основу плаћања доспелих обавеза према иностранству.

Очигледно је да је политика фиксног девизног курса, у почетку заснована на концепцији “девизног одбора”, дала добре, можда и више него очекиване резултате, посебно у 1995. и у 1997. години. Она је неспорно деловала дефлаторно, а преко дефицита у платном билансу стимулисала је и привредну активност. Међутим, све макроекономске пројекције за наредне године мораће да рачунају са тим да ће Југославија регулисати односе са ММФ - ом и другим иностраним повериоцима. То значи да ће она бити у обавези да, сходно постигнутим споразумима, отплаћује доспеле обавезе. Са друге стране, она ће рачунати и на прилив свежег капитала, делом кроз аранжмане са ММФ - ом и Светском банком и другим мултилатералним кредиторима, а делом и преко прилива страних директних и портфолио инвестиција. Али, сасвим је извесно да инострана средства неће моћи да се користе за одбрану курса динара. Стога оцењујемо да је неопходно размотрити модалитете политике његовог руковођења и припремити се на, у тој области, уобичајене захтеве међународних финансијских институција.

Промене у том делу спољно-економске политике неће бити лако спровести. Економске власти и даље чврсто стоје на становишту да је вођење политике фиксног девизног курса најприхватљивије решење, наводећи неке њене позитивне особине које је тешко оспоравати. Набројмо само неке од њих на којима се најчешће инсистира: таква политика у иницијалном периоду делује дефлаторно, неутралишући психолошке притиске и смањујући вероватноћу појаве антиципативне инфлације; такође, она уноси већу дозу извесности, што услове привређивања чини стабилнијим и, уколико се спроводи у форми “девизног одбора”, врши контролну функцију над примарном емисијом и смањује могућности за монетизацијом фискалних дефицита и губитака у привреди; у случају да је раст цена у земљи већи него у иностранству, преко последичног дефицита у платном (а пре свега спољно- трговинском) билансу она делује дефлаторно: а) у монетарној сфери кроз повлачење новчане масе и смањивање ефективно платежне тражње и б) у реалној сфери кроз повлачење постојеће на домаћем тржишту. Коначно, поновимо,

последични дефицити у платном билансу имају стимулативне развојне импликације, јер увећавају расположиви друштвени производ.

Међутим, званичници апстрахују бројна ограничења и недостатке такве политике, за које се оцењује да битно надмашују њене позитивне ефекте: она захтева виши степен спољно-трговинске заштите, укључујући и значајнију примену квантитативних ограничења; у случају вишег раста цена у земљи носи опасност да ванцаринске дајбине постану корективни фактор којим се неутралишу негативни ефекти његове нереалности; у истом случају доводи до дефицита у платном билансу, што умањује девизне резерве и/или изискује задуживање у иностранству; носи ризик од ескалирања фискалних дефицита ако се иностраним средствима покрива разлика између расположивог и оствареног друштвеног производа која је резултат непокривеног раста јавне потрошње. Такође, монетарна рестрикција која прати такву политику води ка расту каматних стопа који, уколико не увећа домаћу штедњу, доводи до смањивања ликвидности привреде. И, не мање важно, отежава се уредно функционисање девизног тржишта, јер су неопходне велике девизне резерве. Излишно је доказивати да смо данас сведоци свих последица тих недостатака.

Једна од алтернатива о којој би требало озбиљно размишљати, нарочито на дужи рок, је политика слободно флукутирајућег девизног курса. Она га афирмише као инструмент платно - билансног прилагођавања *per se*, релаксира монетарну политику у смислу да јој оставља само надзор над одржањем унутрашње стабилности, омогућава ефикасно функционисање девизног тржишта са знатно мањим захтевима за интервенцијама из девизних резерви што омогућује напајање привреде додатном акумулацијом и, коначно, ажурним нивелисањем разлика између домаћих и иностраних цена, омогућује да сигнали из међународног окружења утичу на коректну (пре)алокацију ресурса.

У случају Југославије, примена овог модела би на кратак рок била веома ризична. То стога што је она у ближој прошлости искусила хиперинфлацију, па би опасност од генерисања антиципативне инфлације била готово извесна. Даље, политика слободно флукутирајућих курсева захтева ригорозну финансијску дисциплину што, поред осталог,

централној банци даје већа овлашћења, али пред њу поставља и веће захтеве - и по првом и по другом питању смо скептични да би се у садашњим условима то доследно спроводило. Такође, у случајевима знатно бржег раста домаћих од иностраних цена, могло би да дође до дестабилизације услова привређивања, када би се, сходно већ искушаној пракси, међусобна потраживања и дуговања у привреди обрачунавала у страниј валути, што - додуше - може да се избегне ефикасним радом неке врсте терминског тржишта и/или њиховим везивањем за одговарајућу реално позитивну каматну стопу.

Због свега тога заговарамо, а то чинимо већ више година, прелазак на политику флексибилно руковођеног девизног курса. Тај модалитет политике формирања девизног курса познат је у две варијанте (*crawling band* и *crawling pag*). Обе представљају компромис између екстремних опција фиксног и слободно флукутирајућег девизног курса. Уз извесне разлике које постоје између њих, обе настоје да искористе предности два претходно презентирана модалитета и да неутралишу, или ублаже њихове недостатке. У политици "*crawling band*" монетарне власти одређују горњу и доњу границу унутар којих девизни курс може да плива. "*Crawling pag*" (политика помичних паритета) одређује девизни курс зависно од промена релативних цена и стања у платном билансу, као и на девизном тржишту, у периодима који нису унапред одређени.

Прелазак на вођење такве политике имао би бројне позитивне ефекте: то би водило ка смањивању дефицита у трговинском билансу у прихватљиве оквиру; деловало би на стабилизовање услова привређивања (у односу на слободно флукутирајући девизни курс) и на афирмацију динара као јединог платежног средства (насупротив фиксном девизном курсу); девизне резерве би се релаксирале и ослободиле функције одбране курса, тако да би се истакла њихова основна улога одржања текуће спољне ликвидности; обезбедило би се уредно функционисање девизног тржишта уз невелике интервенције централне банке; ново задуживање у иностранству ставило би се у развојну функцију; престала би потреба за везивањем извоза за увоз и других облика везане трговине, што би домаћу привреду ставило у положај да уважава и користи међународно признате компаративне предности; допринело би реалокацији ресурса од увозно

супститутивних ка извозно промотивним секторима, што је у основи већ искушаних ефикасних стратегија малих отворених привреда, као што је југословенска и омогућило би либерализацију спољно-трговинског режима (што подразумева елиминисање било каквих ванцаринских даџбина, изузев уобичајених, смањивање царинских стопа и свођење квантитативних ограничења у оквире колико је то неопходно, у складу са правилима Светске трговинске организације).

Разуме се, прелазак на такву политику девизног курса захтева да се, као и при свим другим променама, поднесу одређене жртве: будући да је курс динара прецењен, најпре би било неопходно да се изврши његова једнократна корекција, што би, у иницијалној фази, довело до раста цена у мери зависности привреде од иностраних инпута; неутралисање ефеката инфлаторних очекивања захтевало би ургентну монетарну и фискалну рестрикцију, што значи да би у исто време требало рачунати са одређеним развојним и социјалним жртвама; у условима строге финансијске дисциплине и аутономне функције централне банке, потребно би било, у условима већих поремећаја на тржишту новца, лимитирати горњи ниво каматних стопа.

У целини посматрано, подвучимо, даље вођење политике фиксног девизног курса, па ни са промењеним паритетом динара, није одрживо. Таква политика наставила би са настојањем да стратешки циљ буде жртвовање спољне зарад унутрашње равнотеже, што би имало негативне последице по реструктурирање привреде и њен развој. Између две приказане опције флексибилно руковођеног девизног курса изгледа прихватљивија "crawling rag", превасходно јер захтева мање интервенције девизним резервама и ослобађа простор да се инострани капитал пласира у продуктивне сврхе.

У основи овог предлога стоји захтев да се строго раздвоји инструментариј монетарне политике, коме је задатак да води рачуна о унутрашњој стабилности, од инструментарија који треба да регулише спољно-економске токове. Разуме се да они морају да буду усаглашени и да њихово деловање буде координисано, управо да би се отклонили (ублажили) могући конфликти спољне и унутрашње равнотеже који су данас присутни.

2. ПОВРАТАК НА МЕЋУНАРОДНО ФИНАНСИЈСКО ТРЖИШТЕ

Јасно је да је изградња модерне, отворене и извозно оријентисане привреде Југославије немогућа без иностране финансијске подршке. С тим у вези, отварају се две групе питања. Прва је на који начин реорганизовати дугове према иностраним повериоцима. Друга се односи на стварање повољног амбијента за привлачење страних, пре свега директних инвестиција.

Настављање чланства у ММФ-у представља најважнији задатак у процесу реинтеграције Југославије у међународне финансијске организације. У том погледу се, као прво, подразумева испуњење правних услова, што укључује и регулисање доспелих, а неплаћених обавеза према ММФ-у. У даљем току, могле би да се искористе могућности повлачења средстава из олакшица са најнижим степеном условљености, а касније би се, зависно од достигнутог степена сарадње, приступило примени дужих и повољнијих аранжмана. Нормализација односа са Светском банком захтева, пре свега, уплату удела Југославије у акцијски капитал Банке и постизање споразума о регулисању плаћања доспелих а неизвршених обавеза по раније одобреним зајмовима.

Од резултата преговора Југославије са ММФ-ом и Светском банком зависиће и могућности и модалитети репрограмирања дугова према Париском клубу коме ће морати да се јасно и прецизно презентирају финансијске потребе Државе. Реално је очекивати да би Југославија у том процесу могла да очекује репрограмирање дугова по тзв. Хјустонским условима, а ако се то не би прихватило, вероватно би користила стандардне услове репрограма земље са средњим нивоом дохотка, значи десет година одлагања плаћања главнице, укључујући пет година почека. Преговори са Лондонским клубом су током 1997. године показали напредак, јер је већина почетних несагласности превазиђена. Није нереално очекивати да ће се са том, према вредности дуговања другом групом југословенских кредитора, изнаћи модалитети будуће сарадње који ће да буду прихватљиви за обе стране.

Све пројекције привредног развоја морају рачунати са тим да ће главну допуну домаћој акумулацији чинити стране

директне инвестиције. Неспорно је да Србија има предности за њихово привлачење (квалификована и релативно јефтина радна снага, величина домаћег тржишта, постојање високопрофитабилних пројеката, стратешки географски положај и др.). Међутим, са друге стране, присутна су бројна ограничења за привлачење страних инвестиција, од којих су најзначајнија: висок ризик инвестирања, спора реализација реструктурирања привреде као и њена нетранспарентност, неразвијено финансијско тржиште и, у појединим сегментима, макроекономска нестабилност.

Мада су та ограничења веома озбиљна, она се, највећим делом, могу превазићи у релативно кратком периоду. Најважније је смањити неизвесност улагања, будући да се СРЈ налази у групи земаља са највишим ризиком. Поред тога, Држава би морала да преузме активну улогу, нарочито у погледу промоције потенцијалних инвестиционих могућности, због чега би било опортуно формирати посебну агенцију за промоцију инвестиција. Међутим, инвестиционе олакшице које се често наводе као један од начина привлачења страних инвестиција не дају добре резултате у земљама са високим ризиком, па их не би требало примењивати. Коначно, то би представљало и одступање од клаузуле “националног третмана”, дефинисане још у ГАТТ-у и важеће у Споразуму о оснивању Светске трговинске организације.

4. ОСНОВЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ПОДРШКЕ

Целокупна изложена стратегија неће моћи да се реализује без конзистентног вођења других макроекономских политика, пре свега монетарне, фискалне, политике цена и зарада. У домену монетарне политике, стоји ургентни захтев да се спроведе програм реструктурирања и санације банака и привреде. Такође, још на краћи рок, морају се предузети оштрије мере за побољшање финансијске дисциплине и појачано враћање новчаних токова у регуларне канале. У том погледу, Народна банка Југославије мора доследно да спроводи рестриктивну монетарну политику, што у основном значи да за примарном емисијом посеже само у мери колико то налажу кретања у реалном сектору привреде.

Хронична болест свеопштег неплаћања обавеза један је од најозбиљнијих проблема са којима се суочава Централна банка. Стога би она морала да континуирано води оштру политику наплате доспелих потраживања и да на тај начин утиче на побољшање финансијске дисциплине банака, очекујући да ће и оне утицати да се појача финансијска дисциплина њихових коминтентата. Исто тако, морају се поштрити мере према банкама у погледу коришћења обавезне резерве и кредита за ликвидност, посебно према онима које у таквим условима повећавају кредитну активност. Посматрано на дужи рок, формирање есконтне стопе требало би да у знатно већој мери зависи од кретања на тржишту и да буде један од основних регулатора у већем укључивању Народне банке у операције на отвореном тржишту.

Постојеће стање у сектору јавне потрошње забрињавајуће је из више разлога: њено учешће у друштвеном производу од преко 50% знатно је више од онога које би могле да поднесу и знатно развијеније привреде; са друге стране и тако (релативно) издашна потрошња недовољна је да задовољи потребе у многим сегментима. Због тога је ревизија фискалног система неминовност, како на приходној страни, тако и на расходној.

Са становишта увећања фискалних прихода, оцењује се да би било потребно водити знатно чвршћу политику наплате обавеза привреде и становништва, што би било могуће остварити са једне стране смањивањем стопа, али са друге проширивањем основице по основу обухватања оних обвезника који су до сада успевали да спроведу фискалну евазију. У оквиру тога, нарочито значајно било би легализовати сиву економију и изместити је у регуларне канале. Поред тога, било би потребно у знатно већој мери ослонити се на приходе од приватизације и по основу концесија, као и на оне који би потицали од јавног задуживања. Разуме се, све то би било знатно отежано ако се као основни посредни порез не би дефинитивно афирмисао порез на додату вредност и ако се не би приступило синтетичком опорезивању грађана.

Значајније фискално растерећење представља други паралелан ток у процесу свођења јавне потрошње у прихватљиве оквире и смањивању потребе за њеним дефицитарним финансирањем. У основном, у домену многих

права, а превасходно у области здравства, образовања, науке и културе, требало би ојачати тржишне критеријуме, кроз селективну партиципацију, приватизацију пружаоца услуга и сл. Реформа пензионог осигурања морала би у најмањем да обухвати (релативно) сужавање броја корисника, што је могуће спровести на разне начине, као и да омогући веће учешће добровољног осигурања.

Вођење конзистентне политике цена представља једнако важан сегмент макроекономске политике у функцији остваривања циљева стратегије отворене привреде. То стога што без стабилности цена није реално очекивати ни динамизирање производње и извоза, нити остваривање повољног амбијента за привлачење страних инвестиција. У ситуацији када се југословенско тржиште одликује многобројним монополским дисторзијама, сасвим је јасно да општа дерегулација и јачање тржишних критеријума представља једини начин постизања стабилности цена. У том погледу, посебно је важно да се онемогући већи раст цена у комуналним и инфраструктурним делатностима, будући да он на тржишту изазива ланчане реакције, најчешће још већег интензитета. С обзиром да је већина предузећа у тим областима у државном власништву, то је могуће постићи и њиховом приватизацијом, као и упливом страног капитала, што се тиче цена производа који улазе у егзистенционални минимум становништва, њихов ниво треба одржавати, поред осталог, и интервенцијама из робних резерви и/или из увоза.

Присуство тржишних имперфекција одражава се и у области зарада, што се еклатантно исказује кроз њихове огромне разлике између појединих делатности (типичан пример тзв. дуалне економије). Ради неутралисања тих аномалија, препоруке се у бити не разликују од оних које се односе на област цена : **јачање деловања тржишних критеријума**. То би, у основном, значило да би зараде у привреди требало да се формирају слободно, у складу са оствареним резултатима и закљученим колективним уговорима. Зараде у јавним предузећима, државним и друштвеним делатностима морале би да прате зараде у привреди и нипошто не би смело да се допусти финансирање њиховог бржег раста, а нарочито не из извора који имају инфлаторне импликације.